

Uppsala universitet
Institutet för bostads- och urbanforskning
Mats Sundin
2004 01 29

Papper till seminarium, Institutet för bostads- och urbanforskning, Gävle, 2004 02 03

Vad kan Pierre Bourdieu bidra med till bostads- och urbanforskningen?

Inledning

Från 1982 och till sin död var den franske sociologen och kulturanthrologen Pierre Bourdieu (1930-2002) innehavare av den prestigefyllda professuren i sociologi vid Collège de France i Paris. Samhällsvetarbanan påbörjades kring 1960 med undersökningar om kabyllfolket som levde undanträngda i vissa regioner i Algeriet och Marocko. Intresset riktades också mot de bönder som tvingats in i kåkstäder och om sönderfallet av hederskänslan som reglerat livet och arbetet i släktsamhället.¹ I Frankrike vidtog han studier av kulturen och utbildningssystemet. I *La distinction* från 1979 kartlägger han sambandet mellan social struktur, kultur och smak. Av senare datum är *Homo academicus* (1996) och *Om televisionen* (1998) för att nämna några. I denna promemoria upptas – förutom valda avsnitt i *Distinction* – texterna *Kultursociologiska texter* (1991), *Language and Symbolic Power* (1991/2001), *Pascalian meditations* (1997/2000), *The weight of the world: social suffering in contemporary society* (1999) samt antologin *Kulturens fält* (1998) av Donald Broady.

I Bourdieus arbeten har klasser – socioekonomiska grupper – spelat en väsentlig roll. Under senare tid har hans teoretiska perspektiv även tillämpats i andra former för social indelning, ojämlikhet och konflikter i det moderna samhället, såsom kön (med det egna bidraget *La domination masculine*, 1990), etnicitet och relationer mellan nationalstater.

Mitt syfte är att operationalisera Bourdieus koncept på stadsmiljö. Frågan är vad hans tankescheman kan bidra med till bostads- och urbanforskningen? Texten disponeras i två

¹ Bourdieu, Pierre (1991), *Kultursociologiska texter*, Stockholm: Brutus Östling Bokförlag Symposium AB, s. 11.

avsnitt. Först en summering av hans centrala begrepp. Sedan en utveckling i empirin i avsnittet bostadsfältet där jag också gör en ansats till tolkning av hans 'rum av sociala positioner' (med tillägg av lokalitet).

Begreppsapparaten

Bourdieu's mest kända begrepp är habitus, fält och de sociala, ekonomiska, kulturella och symboliska kapitalen. Lägg därtill smak, livsstil, språk, utbildning, agent, konsekration (välsignelse) samt adjektiven erkänd, misskänd och ökad så blir teorin om det sociala rummet än mer nyanserad. Fullödig blir den när begreppet region införlivas, en innebörd som han använder i både stora som små geografiska sammanhang, på nations-, kvarters- och hushållsnivå. Vad han däremot kvarlämnar för vidare studier är vilken inverkan fysiska skiljelinjer – som vattendrag, trafikleder eller järnvägar – har för formeringen av sociala strukturer. Detta bidrar till nyfikenheten på Bourdieu.

Kapital

Allmänt sett är kapital symboliska och materiella tillgångar. Bourdieu frilägger fyra kapitalformer.

Ekonomiskt kapital

Ekonomiskt kapital är materiella tillgångar samt kännedom om ekonomins spelregler, jämte speciella kapitalarter som utbildningskapital (examina), vetenskapligt kapital (anseende i den lärda världen) eller litterärt kapital. Inkomst återspeglar socioekonomisk tillhörighet (klass). Hög inkomst möjliggör för individer att spendera förhållandevis lägre summa pengar på basala nödvändigheter som mat, kläder och boende. Möjligheterna att öka kvaliteten på dessa varor ökar med ökad inkomst, liksom fritidsaktiviteter, semestrar och resor.

Dessa variabler – utbildningstid, inkomstnivå, arbete och arbetslöshet – är tämligen lätta att mäta med gängse metoder. Bourdieu's tanke är att utbildning leder till arbete och inkomst.

Socialt kapital

Socialt kapital är släktband, vänskapsförbindelser, kontakter med gamla skolkamrater, kåranda. Mätningar av det sociala kapitalet är mer svårhanterligt än det ekonomiska kapitalet. Att ha ett arbete eller ej påverkar det sociala kapitalet, liksom engagemang i föreningsliv. Ett lågt socialt kapital kan tolkas som isolering och utanförskap. Även omflyttningar i ett bostadsområde kan tolkas utifrån detta kapital.

Kulturellt kapital

Kulturellt kapital är kultiverat språkbruk och förtrogenhet med den så kallade finkulturen. Chagall-utställningar, klassiska konserter och *connaissance des vin* skall jämföras med 'populasens' mass- och populärkultur som McDonald's, actionfilmer på video och öl. Utifrån samma parametrar kan även Gamla Gefle och det kulturminnesmärkta kvarteret Springer på Brynäs jämföras med miljonprogramsområdena Öster, Nordost och Andersberg.

Symboliskt kapital

En tillgång vilken som helst fungerar som *symboliskt kapital* i de sammanhang där den tillerkänns värde. På individnivå är en examen och en titel en tillgång, med viss reservation. En civilingenjörsexamen har ett symboliskt kapital inom näringslivets fält men inte inom litteraturens. Finns motsvarande tillgångar i stadsmiljön? En byggnadsminnesmärkning kan ge ett symboliskt kapital av karismatisk karaktär. Men även omvänt som ett stigmatiskt emblem som 'miljonprogramområde'. Detta på det komplexa bostadsfältet. Det symboliska kapitalet är en ackumulation av de andra kapitalen och värderas först när det synliggjorts. Med andra ord är de övriga kapitalen osynliga (oavsett storlek och inbördes förhållande). Symboliska kapitalet måste alltså offentliggöras och tillskrivas ett värde av en eller flera betraktare. Hur förvärvas då dessa kapital?

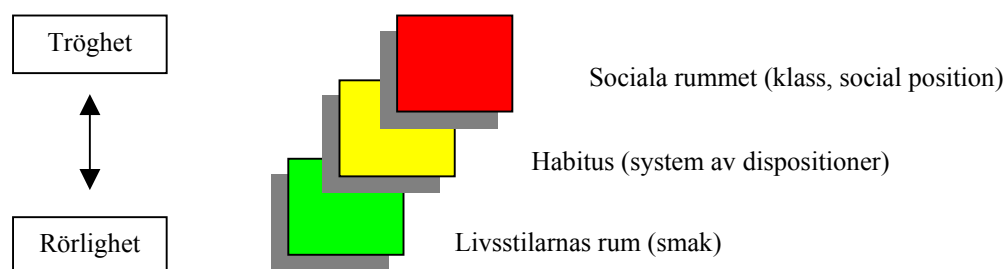
Habitus

Habitus är ett system av dispositioner som tillåter människor att handla, tänka och orientera sig i den sociala världen. Dispositioner inpräglas gradvis genom lärande (där upplevelser i barndomen är särskilt betydelsefulla). Habitus har karaktären av slitstarkhet och hållbarhet till följd av dess integrerande egenskaper. Eftersom handlingsmönstren är seglivade kan habitus ses som ett förkroppsligat kapital. Habitus är både kropp och själ.

Habitus – systemet av dispositioner som erbjuder möjligheter att förvärva egenskaper som från början inte var nödvändiga – är en förmedling som gör att bestämda positioner i det sociala rummet är knutna till bestämda smaker. Den smak som utmärker en viss grupp är alltid avsmak för andras smak.² Norén-pjäser och facktidskrifter skall här ställas mot såpoppor och damtidningar, det vill säga 'högt och lågt, smak och stil'.

En social position – eller livsstil – får mening i relation till andra positioner. Det *sociala rummet* är alltså ett system av relationer mellan positioner som intas av olika grupper (klasser, klassfraktioner, yrkesgrupper). Det sociala rummet kan också benämnas som rummet av

möjligheter då det inte är helt statistiskt. Habitus är också förbundet med *livsstilarnas rum*, detta på en plats mellan det sociala rummet och livsstilarnas rum, där det senare är mer rörligt än det föregående.³

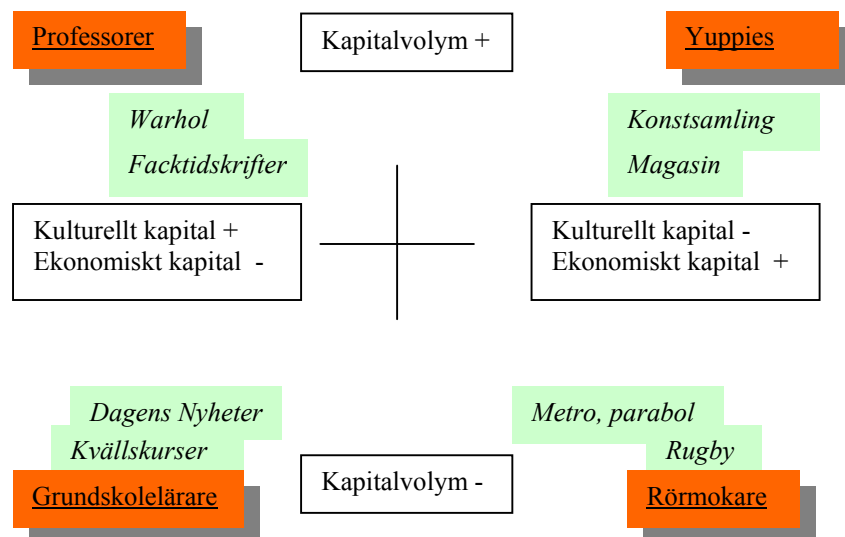

Tillsammans utgör de två rummen kärnan i distinktionen (över sociala och ekonomiska ojämlikheter). Habitus kan sägas vara vanornas kapital där talspråket, sättet att artikulera, stå och gå och därmed tänka och känna är inkorporerat i kropp och själ. Den mänskliga kroppen är alltså inkorporerad historia. Frågan är om bostadsområden kan få en inkorporerad historia, som både strukturerar och är strukturerad?

Hur ser då det sociala rummet av sociala positioner ut, enligt Bourdieu? I nedanstående förenklade bild är rummet indelat i kvadranter med den kulturella och ekonomiska polen på den horisontella axeln och kapitalvolym på den vertikala. I bilden är också yrken och uttryck för smak och livsstilar inlagda (valda med övertydlighet), detta då livsstilarnas rum kan ses som en karta över smakens fördelning i det sociala rummet vad gäller kulturkonsumtion, matvanor, fritidsintressen och liknande:

² Ibid., s. 20.

³ Ibid., s. 19.

Bourdieus grundantagande är att ekonomiskt och kulturellt kapital står i motsatsförhållande. Det vill säga att det kulturella fältet hämtar näring från ett avståndstagande av kommersialism och massproduktion. Däremot förefaller inte alltid det omvända förhållandet råda, att positioner i anslutning till den ekonomiska polen och med högt symboliskt kapital tar avstånd från den kulturella polen (genom konstsamlingar etc.). Kulturella kapitalet bidrar ju till det symboliska kapitalet som måste bli synliggjort för att kunna värderas.

Den vertikala axeln visar det symboliska kapitalet (summan av sociala, ekonomiska och kulturella kapitalen). Ju mer ackumulerat kapital desto större makt. Den dominerande klassen finns i det övre skiktet, bestående av en ekonomisk fraktion (näringslivets företagsledare) och en kulturell dito (författare, konstnärer, universitetslärare).⁵ Positionerna i det sociala rummet är mer eller mindre statiska, till följd av habitus som bidrar till de 'sega strukturerna' i den sociala miljön. Men det utspelas kamper om att uppnå dessa (statiska) positioner i det sociala rummet. Därför över till nästa grundbegrepp: fältet.

⁴ Bourdieu, Pierre (1979/2003), *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, London: Routledge, s. 128.

⁵ Broady, Donald (1998), *Kulturens fält*, Göteborg: Daidalos, s. 14.

Fält

Ett fält kännetecknas av rörelser – av kamper – om positionerna i det sociala rummet. Kamperna på fältet sker mellan människor och institutioner som strider om något för dem gemensamt. Striderna har en tendens att institutionaliseras till följd av en gemensam tro på det egna fältets möjligheter, vilket leder till förslutning och autonomi för fältets egen skull. Eftersom Bourdieu huvudsakligen har studerat det kulturella fältet, så kan kamperna på exempelvis det litterära fältet – konkurrensfältet – handla om rätten till att döma om litterär kvalitet, eller på konstens fält där den gemensamma striden gäller definitionen av värdefull konst och om auktoriteten om att uttala sig om konstnärliga värden.

Det är på fältet som olika kapitalformer kan ombildas andra kapital och därmed också till symboliskt kapital. Exempelvis kan utbildning 'be cashed in' till arbete och ekonomiskt kapital. Fältet är alltså ett strukturerat tidsrum av positioner, där positionerna och deras inbördes ordning bestäms av fördelningen av olika former av kapital eller resurser.

Vilka kulturens fält går att frilägga med Bourdieus hjälp? Ett är arkitektens fält som spänner över skalan från konst till massproduktion. Andra är politikens, vetenskapens, litteraturens (media), handelns, religionens och utbildningens (föreningar; folkrörelser), alla med betydelse för bostadsfältet. Bostadsfältet – inklusive boendet som livsstil – överlappas ibland av andra fält och gör det till ett skuggfält avhängig samtidigheten hos andra fält med sina inbördes kamper. Kamperna på fältet handlar om rätten till att döma kvaliteter, uttala sig om värden och att klassificera med begrepp och namn. Dessa sakförhållanden leder in på begreppet agent.

Agenten

För Bourdieu finns det knappast några individer, bara di-vider, till följd av samverkan mellan habitus och fält. Habitus – med dispositioner att förvärva egenskaper som från början inte var nödvändiga på ett fält – ligger alltså till grund för nya handlingar, men bara sådana som sammanfaller med de omständigheter där habitus i sig själv är en produkt. Det vill säga på fältet (där kapitalformer kan ombildas). Men samspelet mellan habitus (kropp och själ) och fält står det 'medvetna kalkylerandet' att likna vid en chimär. För i sammandrabbningen mellan habitus och fält framträder samspelet mellan de två storheterna. Detta kommer tydligast till uttryck i talspråket. Ett dåligt samspel mellan habitus och fält kan iakttas när individ inte vet hur hon/han skall agera eller om ord saknas (eller om språkförbittringar råder). Den som däremot visar god samklang – den som kan uttrycka sig med både kropp och själ – är agenten. Agenten uppfyller marknadens (fältets) villkor. För genom sin *le sens pratique* –

som är mer en kroppslig benägenhet än en sinnlig – ger det lingvistiska kapitalet avkastning i andra kapitalformer och därmed definierar 'di-videns' plats i det sociala rummet. Agenten – exempelvis den yrkesverksamma politikern och tjänstemannen inom stat och förvaltning – blir ett medium mellan gruppen och gruppen i sig självt. Agenten är status est magistratus och kan anföras – likt en religiös officiant – att världen är 'min representation, min föreställning, min bild'.⁶ Magistratet som status bidrar till det symboliska kapitalet och skyddar det från värdeminskning.

Agenterna är således invecklade i strider där man försöker uppnå eller strävar efter att behålla sina positioner och uppmärksamhet på ett fält. Ju större (symboliskt) kapital – position i det sociala rummet – som agenter har, desto större möjligheter finns det att utnyttja hela systemet av olikheter och skiljaktigheter för egna fördelar och därmed säkerställa 'distinktionsvinster'.

Symbolisk makt

Ju större symboliskt kapital (och högre position) desto större symbolisk makt, blir kontentan av Bourdieus resonemang. Hur formeras då den symboliska makten? Svaret är genom utbildning och 'sunt förnuft'.

Bourdieu fördaterar rummet av positioner – klassamhället grundat på utbildning och symboliskt kapital – till Upplysningen, tiden före den franska revolutionen då kyrkans och kungens maktfullkomlighet ifrågasattes av filosofer, författare och konstnärer. Makten skulle ligga hos folket och befrielsen från övertro och vidskepelse skulle ske med hjälp av systematisk vetenskaplig metod. Förnuftet blev intressegemenskapen när tron på vetenskapen ersatte tron på gud. Efter revolutionen ersattes kungen – med sin hegemoni baserad på bördprivilegier – av staten med regenter med tillfälliga maktbefogenheter, men även av ett system med långvariga maktbefogenheter, det vill säga utbildningssystemet. De kungliga salongerna ersattes av de vetenskapliga akademierna. Den gamla eliten avlöstes av en ny elit med professorer som högsta representanter för vetenskap och utbildning (det vill säga sanning grundad på vetenskap i stället för magi).

Bourdieu menar att utbildningssystemet bidrar till ett kulturellt monopol i riktning mot *homo linguisticus* – människan som en social varelse av vältalighet. Vältaligheten – förkroppsligad genom agenten (med habitus på fältet) – förmedlas via utbildningssystemet till allt större regioner i form av legitimt språkbruk (genom annektering av platser med lokala

⁶ Bourdieu, Pierre (1991/2001), *Language and symbolic power*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University

dialekter). Utbildningssystemet försluter fältet och skapar konsensus, commonsense och normaliteter (med vetenskapens hjälp).

Den symboliska makten finns i vardagens rutiner och är därmed en 'osynlig' makt då den är identifierad som legitim och rättmätig. Förnuftigheten och det normala är villkoret för makt. Legitimeringen av sanningen grundar sig på (institutionaliserade) kamper på ett (autonomt) fält, där kampen står om att överföra legitima definitioner. Kampen om positionerna står alltså till kampen om klassifikationerna som i sin tur handlar om att lägga ut skiljelinjer. Legitima gränser – och klasser – kan grundas med vetenskaplig auktoritet och bli till 'significant distinctions'. Ett exempel är normer för trångboddhet då nya normer (i all välmening) skapar nya åtskillnader.

Att lägga ut skiljelinjer – *regere fines* – är att skapa regioner. Agenter – representanter för en grupp – kan alltså formera regioners identiteter med benämningar och klassifikationer. Till klassifikationer räknas även namngivande.

Auktoritet kommer från utsidan via språket, menar Bourdieu. Även i form av benämningar som namngivanden och honoreringar. Namngivningen har stor betydelse som passagerit. Ritualens faser – eller snarare konsekrationens faser såsom riter för legitimering och institutionalisering – är att (kunna) ge namn åt olika saker och bygger på att skapa legitima (diktatoriska) gränser med hjälp av misserkännanden. Dessa gränser – som uppmuntrar det legitima – konstituerar både sociala och mentala gränser. Passageriter är alltså inte bara gränsdragningar, det är gränsen – linjen, *regere fines* – i sig själv. Gränsen är intressant, då skiljelinjen mellan centrum och periferi kan gå mitt i staden medelst järnvägar etc. Därmed kan en oenighet mellan centrum och periferi institutionaliseras. Och utifrån status och symboliskt kapital så kan man tala om centrumdominans över periferin. Alltså bidrar fysiska barriärer till att legitimera skillnader, utifrån förställningen om att centrum är normen, det normala.

Genom namnet sker institutionaliseringen av identiteten, exempelvis en nobel och distingerad titel eller ett distinkt stigma. Att institutionalisera – att ge en social definition – är att framställa och skapa gränser.

Symboliskt våld

Symboliskt kapital hos agenter – som ackumulerad prestige eller ära – kan (miss)brukas med symboliskt våld (namngivande och klassificeringar) av agenter för att skapa antingen

erkännande eller misskännande av andra sociala fenomen med (högre eller lägre) symboliskt kapital. Detta att döma bostadsområden som problemområden – som utsatta områden – och därmed legitimerade förnyelseåtgärder. Men risken är att problemen generaliseras till invånarna utifrån – den namngivna – platsen för deras hemvist.

De grupper som har störst symbolisk makt idag och därmed möjlighet att bruka symboliskt våld genom indelningar av det sociala rummet, är enligt Bourdieu politiker och journalister. Är de också i allians med varandra utövas den mest inflytelserika makten,⁷ detta med stereotypifiering som pedagogiskt instrument via media. När denna strukturella homologi – när det politiska (intellektuella) fältet förenas med det journalistiska (litterära) fältet – monopoliseras makten (till 'monogarkier'). Detta bidrar till monopoliseringen av den kollektiva sanningen, det 'sunda förnuftet' och konsensus med sådan strukturell och strukturerande makt att konflikter förbleknar. Bourdieus poäng är att det som ser ut att vara konflikter – i institutionaliserade debatter mellan politikens agenter om positioner på det egna politiska fältet – i själva verket leder till konsensus och därmed legitimering av 'sanningen', den som grundas på gränsdragningar i det sociala rummet. Media är alltså en kunskapsorganisation för spridandet av den legitima kunskapen (därför Bourdieus kritik av televisionen med avseende på medierade debatter). Till och med att stereotypifiering ingår den pedagogiska processen för att skapa konsensus. Därmed skulle dualismen – främlingskapandet – vara ett universellt fenomen (hur barockt det än låter).

Hegemoni, dynasti och fält

Bourdieu vill alltså lyfta fram de 'sega strukturerna' i den sociala miljön. Frågan är om 'segheten' bidrar till hegemonier (herravälden) eller dynastier (överbälden)? Själv talar han inte i dessa termer, men utifrån utbildningssystemets makt över konsensus så förefaller begreppet dynasti vara mest adekvat. Men till det krävs ett autonomt och självbestämmande fält. Hegemonibegreppet inbegriper vissa sprickbildningar.

Hegemoni handlar ändå om hur etablerade – härskande – skikt försöker etablera och reproducera kulturell konsensus genom utbildning och smak. Exempelvis genom engagemang i föreningsliv och förnyelseprojekt på stadsdelsnivå mot bakgrund av att stora omflyttningar i ett område är ett icke önskvärt tillstånd (såvida det inte är studenter med hög studietakt).

Striden om hegemonin på ett fält förs med tolkningar och tolkningsföreträden. Avgörande för det (kulturella) fältets forlevande är den offentlighet som bidrar till igenkännande av fältet

och dess normer. Det kulturella fältet är inordnat i 'kvalitetshierarkier' där kommersialism och masskultur särskiljs från distingerade utställningar i museimiljö. Grad av offentlighet och tillgänglighet är alltså av betydelse för 'smakhierarkierna' mellan populärkultur och salongskultur.

Bourdieu har således utvecklat en tankegång om hur kulturella eliter skapas, hur de bevakar sin intressen, och hur de särskiljer sig – och förenas – med hjälp av den kulturella smaken. Av betydelse för förståelsen om hur strider utvecklas och fortgår på fältet, är att motståndarna strider om något gemensamt och blir att betrakta som självklart och därmed förblir doxa – att ta det vanliga för givet.⁸ För att tala med Bourdieu är det vanliga det dominanta och ger näring åt den symboliska makten som med symboliskt våld fastställer det vanliga genom skolning i varseblivande av det illegitima. Kort sagt att det normala profiterar på det onormala.

Bostadsfältet

Bourdieu kärnbegrepp är fältbegreppet och det symboliska kapitalet. Symboliska kapitalet ses som en funktion av ekonomiska, sociala och kulturella kapitalen. Fältbegreppet frilägger strider om positioner och tolkningar av verkligheten.

Även om det fullständigt autonoma fältet är ett gränsfall, så är Bourdieu verktyg som mest användbara när de används för att utforska krafter som stärker eller försvagar autonomi. Verktögen frilägger både rupturer på fältet och fält i vardande.

Samhällsordning och bostäder

Vad är då 'samhällsordning'? I vid betydelse är det allt från statsförfattning, BNP och folkmängd över politik, religion, konst, traditioner och myter till svårtydda och kontroversiella fenomen som 'anda' och 'temperament'. Till 'samhällsordningen' kan också inkluderas faktorer som klimat och naturförhållanden. I det följande – med Bourdieus hjälp – ifrågasätts sambandet mellan samhällsordning och bostäder.

Det är fel att säga att bostäder har med samhällsordningen att göra. Bostäder har ungefär liknande betingelser i de flesta länder, de har rimligen inte blivit till utan anledning. Men det är få länder – dit hör Sverige – som varit en 'stormakt' i bostäder såsom under 1960- och 1970-talen. Det är också svårt att tänka sig att bostadsbyggandet varit en slump.

⁷ Bourdieu, Pierre (1991/2001), *Language and symbolic power*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, s. 281.

I likhet med alla andra mänskliga aktiviteter är bostäder underlagda restriktioner. Det är också rimligt att söka efter dessa restriktioner i 'samhällsordningen'. Det är under dessa förutsättningar som en urbansociologi utifrån Bourdieu är möjlig. Däremot är det inte liktydigt med att tillstå att bostäder skulle avspegla eller uttrycka samhällsordningen på ett entydigt sätt. Det finns inga lagliknande samband mellan bostäder och samhällsordning. Snarare att samhällsordningen medför begränsningar för bostädernas och bebyggelsens fria variation genom lagar, förordningar och detaljplaner. Men å andra sidan kan samhällsordningen erbjuda möjligheter om det inte finns några bestämmelser för bebyggelse, vilket brukar leda till så kallad 'vild bebyggelse'.

Utifrån Bourdieu går det inte heller att föra ett resonemang som säger att allt kretsar kring en individ som är bofast eller flyttande. Det är att skapa en 'blind fläck' av förståelsen av det urbana livet. Bostadsfältets betingelser skulle kunna vara faktorer som föregår boendet och bebyggelsen. Där är tillgången på bostäder är en viktig del. Låg tillgång genererar nybyggnationer och trångboddhet. En annan faktor är själva utövandet av boendet hos män, kvinnor och barn (för att nämna några av sociologins 'bakgrundsvariabler'). En tredje faktor är syftet med boendet, det vill säga olika målsättningar som status, pengar, symboliskt, nära till arbetsplatserna eller att lyx står i relation till nödvändighet.

Boendet som aktivitet kan alltså inte förklaras i egentlig mening. Däremot kan man tala om en sådan aktivitet. Frågan är bara hur?

Bostadsfältet som kulturellt fält

Utifrån Bourdieus fältbegrepp kan bostadsfältet ses som ett kulturellt fält, till följd av allmännyttans dominerade ställning. Hyressättningen sker – eller åtminstone uppges ske – till självkostnadspris och i förhållande till privata fastighetsägare grupperade vid den ekonomiska polen.

I Gävle ägs ungefär tre fjärdedelar av hyreslägenheterna av Gavlegårdarna. Härvidlag är bostadsmarknaden i det närmaste ett autonomt fält. Men det har inte alltid varit autonomt. Tidpunkten för när man kan skönja ett relativt autonomt bostadsfält kan dateras till 1947 då det bostadspolitiska beslutet lanserades som ett program för att bygga bort bostadsbristen. Programmet angav att bostadsförvaltning utan privat vinstintresse skulle uppmuntras. Samma år kom också 1947 års byggnadslag vilken innebar en socialisering av mark och att statsbidrag utgick till allmännyttan för byggnationer där bostäder utgjorde cirka 50 procent

⁸ Ibid., s. 242.

och därutöver. Efter dessa år började allmännyttan att se sig som bostadsproducent. Detta bidrog till förslutningen av bostadsfältet. Andra faktorer som bidragit till självbestämmandet är att byggandet får ett egenvärde och att allmännyttan som bostadsproducent är lösningen på bostadsbristen samt att kommunen blir ägare till fastigheter (i stället för privata intressenter).

Cityomvandlingar och bostadssaneringar

Med 1950-1980-talens cityomvandlingar i åtanke, kan stadsdelssaneringar sägas vara en tragisk tillspetsning av det vid en viss tid och på en given plats rådande förhållandet mellan bostäder (med sina boende) och (lokal)samhälle. Sällan har den symboliska makten och det symboliska våldet varit så tydligt, som under dessa 'rekordår' av moderniseringar av svenska stadskärnor.

En sådant händelseförlopp – där gamla bostäder och gammal bebyggelse ersätts med moderna fastigheter – är irreducibla handlingssätt. Tre aspekter av stadsplaneringshandlingar kan friläggas. Tillväxt av stadsmiljön av bostäder och invånare; Sverige som ett förhållandevis rikt land, som ett välfärdssamhälle samt nationalismen. I viss utsträckning kan bostäder framställas som ett uttryck för samhällsordningen.

Totalsaneringar och social förändring

Den goda bostaden blev en samlande symbol för socialdemokratins nya Sverige. Bostaden kunde appellera till nästan alla värden som låter sig förklaras av mottot frihet, jämlikhet och broderskap. Bostaden kom att stå för individens rätt 'hälsobostäder' men också för individens rätt till avskilt privatliv. Totalsaneringar av byggnader symboliserar social förändring, det gamla och dåliga ersätts med något nytt och bra. Vad kan då vara mer slagkraftigt – och förenklat – än fotografier som kontrasterar gammalt och nytt i en och samma bild.

Ny bebyggelse och nya intresseföreningar

Med utgångspunkt i stadsdelarna Nyfors i Eskilstuna och Öster i Gävle – vilka sanerades på sin äldre bebyggelse – kom ett system av aktörer och agenter att röra sig i det nya området. Där fanns personer, organisationer, offentliga institutioner som alla hade något att säga om det nya området. Vidare kritiker, hyresgästföreningar, politiska organisationer, arbetsgrupper, massmedia, socionomer, fritidspedagoger. Tillsammans utgör dessa aktörer – eller agenter som Bourdieu skulle säga – en offentlighet som hyser många konflikter i boendemiljön. De olika agenterna är inte jämbördiga, vissa är mäktigare än andra.

För att tala organisationsnivå – en agent som talar på uppdrag av en institution – är symboliskt kapital en viktig kollektiv resurs. Symboliskt kapital kan vara en logo eller ett namn. Namnet kan vara välkänt (som en partibeteckning eller begrepp eller hyresgästföreningen) och associeras med en viss identitet och vara förknippat med ett visst mått av förtroende. Kännedom, förtroende och tydlig identitet kan vidga en organisations handlingskapacitet. Symboliskt kapital kan därför bidra till att flytta fram positionerna i interaktionen med andra aktörer. Frågan är vilka organisationer som har ett högre symboliskt kapital än andra? På bostadsmarkanden skulle exempelvis allmännyttan ha ett högre kapital än den privata sektorn (företagen).

Men även resurssvagare grupper – exempelvis representanter för de boende i ett bostadsområde – kan erhålla maktställning gentemot bostadsbolaget. Efter saneringarna och tillkomsten av de nya områdena formerades också nya grupper. I fallet Nyfors i Eskilstuna kom Nya Nyfors Vänner – med motsvarighet i Gävle och Öster kontaktkommitté – att representera de boende i frågor som rörde den yttre boendemiljön.

Vad krävs då för att instifta en ny position på ett kulturellt fält? Svaret är att en ny position behöver en ny legitimitet, nya publik och stöd från krafter utanför fältet. Massmedia utgör därmed en viktig länk mellan stadsdel och stad. Kampen om positionen på fältet skedde alltså via journalistiken. Ett sätt är att berätta skrämmande intryck från den yttre miljön, som spikar i sandlådan eller att barn leker på järnvägen därför att den saknar staket. Intrycken från området görs alltså tillgängliga för konsumtion av en större publik.

Statens välsignelse

Vad som det råder konsensus om idag gäller värdet på gamla byggnader. Exempel är Gamla Gefle – på en plats mellan biblioteket och museet, två av Gävles mest betydelsefulla kulturella institutioner – och det byggnadsminnesmärka kvarteret Springer på Brynäs.

Egna inrättningar som hallstämplar (skapar det erkända) verken (i rummet av möjligheter) och författarna (i det sociala rummet). Bourdieus term är *konsekrationsinstanser* som välrenommerade förlag, litteraturhistoriker, akademiker.

Genom att Länsstyrelsen är konsekreationsinstans – en inrättning som 'välsignar' och hallstämplar (skapar det erkända) ett kvarter – har också en nationell och statlig legitimering skett. Titeln byggnadsminne skapar en offentlighet. Denna offentlighet bevarar den från angrepp och säkrar dess fortlevnad. Byggnadsminnesförklaringen förhindrar rivningar och stärker områdets konkurrens på bostadsmarknaden.

Agenter med konsekreringsrätt utgör egentligen ett hot (när strukturer på fältet bevaras) genom sörjandet av 'commonsense' i beteckningen av allmän förståndighet och (sunt) förnuft. Därmed ifrågasätts aldrig det normala. Hos Bourdieu väcker detta farhågor för att de som blivit konsekrerade också konsekrerar sig själva.⁹ Misstänkliggör "den allmänna förståndigheten" inom alla fält, skulle Bourdieu utropa.

Smakspelen på bostadsfältet står mellan olika sociala grupper och mellan värderingar av olika områden. Exempelvis mellan gentrifierade områden och förortsområden. Gentrifiering – med intresse för det kulturella arvet genom att renovera äldre fastigheter och byta ut verksamheten och befolkningen (så att nästan bara fasaden återstår) – kan ses som ett postmodernt smakspel. Ju större förändringar, till exempel i bebyggelse genom ofrivilliga stadsbränder och planerade citysaneringar/moderniseringar, desto instabilare smakspel och fler nya livsstilar. God och dålig smak skapar distinktioner. Och ju mer av så kallade 'dålig smak' applicerat på ett och samma område, desto större distinktioner, exempelvis vulgära och nedklassade miljonprogramsområden jämfört med områden av kategorin klassiker med symboliskt kapital.

Bostadsfältet och rummet av positioner

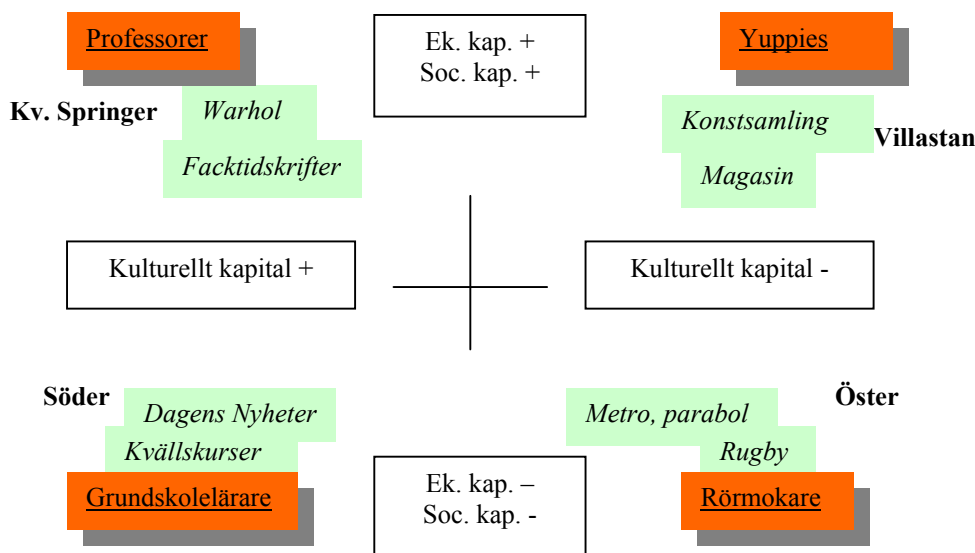
Avslutningsvis ett försök till omtolkning av Bourdieus rummet av sociala positioner och rummet av livsstilar. Utgångspunkt är att utbildningstid korrelerar med val av kulturella inrättningar som museum etc. vilket påverkar det kulturella kapitalet i positiv riktning.¹⁰ Varför talar Bourdieu om utbildningstid istället för utbildningsnivå? Ett skäl är att (den statistiska) jämförbarheten ökar (mellan länder). Ett annat – kanske det tyngst vägande skälet – är att han väger in barnaåren i tillväxten av det kulturella kapitalet. Han menar att den individuella levnadsbanan i stor utsträckning är predestinerad och grundläggs redan i barnaåren, framför allt genom föräldrarnas kulturella praktiker. Och ju högre utbildningsnivå hos föräldrarna desto större sannolikhet är att familjen bevistar kulturella institutioner såsom museer, teatrar och konserter (representerande den goda smaken). Och ju högre utbildningsnivå desto högre lön vilket leder till en ackumulation av symboliskt kapital (ekonomisk och kulturellt kapital).

Utbildningstid korrelerar också med ekonomisk bärkraft, vilket gör att symboliskt kapital med avseende på status ökar med ökat kulturellt kapital. I figuren nedan finns en ansats till indelning av bostadsområden, utifrån Bourdieu. Kvarteret Springer befolkas av en akademisk

⁹ Bourdieu, Pierre (2000), *Pascalian meditations*, Stanford University Press, s. 35.

elit, Villastan en ekonomisk dito och på Söder en till ekonomisk kapital mindre förmögen grupp. Slutligen Öster där ekonomiska och sociala kapitalet (utbildningstid) kan vara lågt jämte det kulturella kapitalet.

Bostadsfältet. Rummet av sociala positioner. *Rummet av livsstilar*. **Bostadsområden**

Med stöd av Bourdieu kan man tala om vertikal och horisontell segregering. Vertikal i termer av ekonomiskt och socialt kapital – utifrån utbildningstid – och horisontell i ord av kulturellt kapital.

Därmed finns det också den största skillnaden i symboliskt kapital mellan kv. Springer och Öster. Därmed skulle en boendekarriär efter den diagonalen vara svårast att genomföra. En betydligt kortare klassresa gör grundskoleläraren när denne söker sig till det akademiska kv. Springer eller vice versa.

Detta talar också för att de karismatiska stadsdelarna påträffas längst upp till vänster i figuren, medan de segregerade stadsdelarna – bland annat Öster – ligger längst ned till höger.

Ökar eller minskar segregeringen idag? I ett avseende ökar segregeringen. Det poängsystem som tillämpas inom Gavlegårdarna – där boendeår transfereras värdeenheter – gör att de med myckna enheter uttryckt som symboliskt kapital erhåller de attraktiva lägenheterna. Detta får till följd att de med lågt symboliskt kapital får bostäder i de minst attraktiva områdena med vakanser och omflyttning.

¹⁰ Bourdieu, (1991/2001), s. 234.

Referenser

- Bourdieu, Pierre (1979/2003), *Distinction: A social critique of the judgement of taste*, London: Routledge
- Bourdieu, Pierre (1991/2001), *Language and symbolic power*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press
- Bourdieu, Pierre (1999), *The weight of the world: social suffering in contemporary society*, Oxford: Polity.
- Bourdieu, Pierre (2000), *Pascalian meditations*, Stanford University Press
- Broadly, Donald (1998), *Kulturens fält*, Göteborg: Daidalos.